

GÁL JÓZSEF
**A szombathelyi képzőművészeti élet
 kezdetei, 1899–1919**

2. RÉSZ

1910

1910. április 17-én a népszerű Neogrády Antal 70 képét, olajfestményeket, akvarelleket – kisebb és nagyobb méretűt – állított ki a vármegyeháza dísztermében. Az eseményről mindössze néhány mondatos hírral tudósított a *Vas megyei Napló*: „*Akik ott voltak, elragadtatással nyilatkoztak a minden ízében magas színvonalon álló képkiallításról. A művész legszebb képeit állította ki Szombathelyen, ahol az utóbbi években ilyen válogatott kollekció nem volt látható.*”¹ A *Vasvármegye* tudósítása jóval részletesebb. A Herbst Géza alispán megnyitotta kiállításon látható képeket azért dicsérte a kritikus, mert azok „*Nem ultramodern színhabarekok bántó színfoltok, hanem harmonikus, költői színárnyalatok, amelyek beszédesek, derűs hangulatot ébresztenek [...] és a gyönyörködtető természetet varázsolják élénkbe.*”²

A festőművészt is megszólaltatta a szerző: „*Én nem hagyom magam befolyásolni a modernektől. Azt festem, ami engem gyönyörködtet, és úgy festem, amilyenek én látom az életet, a természetet.*”³ A jó festmény a méltató értelmezése szerint „*Csalhatatlan mását adni, a természetnek, a valóznak [...]* Neográdynak megadatott ez

a tehetség.”⁴ Szerinte a szemlélő nem tud betelni szemlélésükkel. Amivel elégedetlen, az a vármegyeháza díszterme, amely alkalmatlan ilyen kiállításokra. A zsúfoltság miatt egyik kép agyonnyomja a másikat. A kiállításról többször is hírt adott a *Vasvármegye*. Április 19-én újra a képek hangulatát említette, és sajnálta, hogy az időjárás is távol tartotta a közönséget.⁵ Az április 21-ei hír ismét a képek napsugaras, derűs hangulatával hívta a leendő vásárlókat. Több vásárló is akadt, de csak Esső Ernőt nevezte meg, aki „*Az egér*” című képet vette meg.⁶ A következő napi hír kevesellte a látogatók számát, főleg a férfiak távolmaradását (?) nehezményezte.⁷ Április 26-án kissé keserűen jegyezte meg, hogy lanyha volt az érdeklődés. Egy hét alatt csak alig másfél százan látogatták meg ezt az érdekes és értékes kiállítást.⁸

A karácsony előtti hetekben Békássy István főispán, a kor másik népszerű festőművészenek, Szenes Fülöp képeinek kiállítását ajánlotta az érdeklődők figyelmébe. Az eladott képek ára a Fehér Kereszt Gyermekórházat támogatta. A belépőjegy 40 fillérbe került.⁹

A művész alkotásait így dicsérte a méltató: „*Fejldést nem látunk nála, alkotásai-*

1 *Rádai Gyula*: Neogrády Antal képkiallítása. = *Vas megyei Napló* (továbbiakban: VmN), 1910. ápr. 17. 2. p.

2 Neogrády Antal kiállítása. Tárlat a megyeházán. = *Vasvármegye* (továbbiakban: Vvm.), 1910. ápr. 17. 6. p.

3 A Neogrády tárlat. = Vvm., 1910. ápr. 19. 8. p.

4 Uo.

5 Uo.

6 Neogrády Antal képkiallítás. = Vvm., 1910. ápr. 21. 3. p.

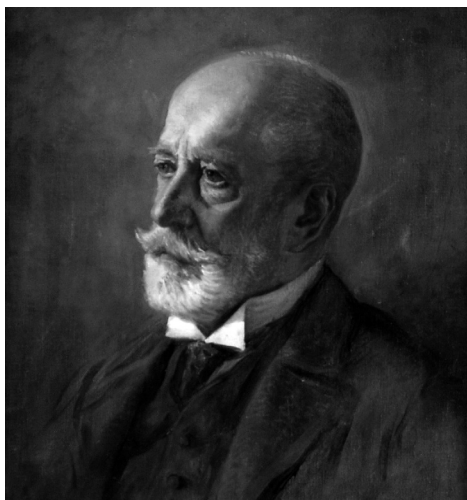
7 Neogrády tárlat utolsó napja. = Vvm., 1910. ápr. 24. 9. p.

8 A Neogrády tárlat után. = Vvm., 1910. ápr. 26. 6. p.

9 Képkiallítás megnyitása. = Vvm., 1910. dec. 13. 4. p.

Ismeretlen: Erdődy Gyula képmása
(A Szombathelyi Képtár tulajdona)

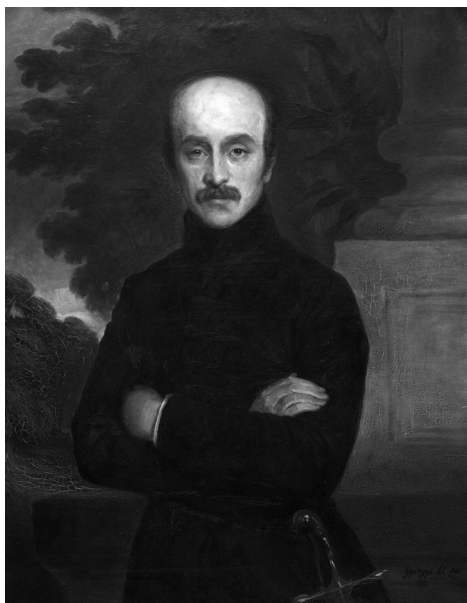

Erdődy Gyuláné: Széchenyi Jenő arcképe
(A Szombathelyi Képtár tulajdona)

A Szombathelyi Történeti Képtár első szerzeményei az 1900-as évek elejéről.
(A Szombathelyi Képtár tulajdona)

ból, mintha kiforrott művészete készen fakadt volna életbe. Az eklektikától olyan távol áll, mint amilyen távol állanak képei mindenki más képeitől, s ha itt-ott látunk nála hatást, utánérzést, az az ő abszolút előadási modorában a hatás, ez az utánérzés egyénisége szoros részévé válik. Pedig nem dolgozik trükkökkel, rafinált hatásokkal, sőt csodálatosan nagy egyszerűsége teszi nobilissá. Nem kolorista, nem dolgozik zord, pezsgő színekkel, de kevés, inkább tompa, pasztell tónusokat ér el, hogy mesteribb színhatás már szinte nincs [...] Nagy leegyszerűsítés, egységes színlátás, biztos, néha előkelő felfogás. Ebben tömöríthető Szenes művészi karaktere.”¹⁰

A megnyitón három, vármegyeszerte ismert urat is bemutatott a napilap. Janovits József mérnököt, a Szombathelyi Zenekedvelők karmesterét, aki elegánsan,

Papp Bertalan: Bezerédj István képmása
(A Szombathelyi Képtár tulajdona)

¹⁰ Rádai Gyula: Szenes Fülöp képiállítása. = Vvm., 1910. dec. 11. 7. p.

szmokingban jelent meg, mert ő tudta, hogy a kiállításmegnyitó ünnep, meg kell tisztelni azt. Müller Ede vállalkozót, Vecsey Györgyöt pedig vadászként, akikről – és más több szombathelyi személyről is – portrét festett Szenes Fülöp.¹¹

A kiállítás alkalmából Giay Frigyes is szerepet kapott. Az arcképfestés tartalmi jegyeit ismertette. Az előadásban elmondta, hogy minden embernek három arca van: egy otthoni, egy társasági és egy megörökítésre való művészi arc. Szólt a portréfestés első lépéseiről: a beállításról, az arcról, amelyen meg kell találni a legjellemzőbb vonásokat is. A szerző élvezetesnek találta a bíró előadását.¹² Giay Frigyes mellett Szenes is tartott előadást a kiállításához kapcsolódóan.

1911

1911. január 26-án ismét csoportos kiállítás nyílt a Kulturházban. Ekkor 70 képet láthattak az érdeklődők. A kiállítók: Peske Géza, Edvi Illés Aladár, Spányi Béla, Kuskó Béla, Kézdy Kovács László, Bohem Ritta, Markó Ernő, Berkes Antal, Nagy Vilmos, Neogrády Antal, Heyer Artúr, Feszty Árpád, Benes Pál, Pentelei Molnár János, Keményffy Jenő, Deák Ébner Lajos, Koszkol Jenő, Erdőssy Béla, Fejér Sándor, Mányay József, Pataky József, Merrel Géza stb.¹³

Erről a tárlatról már előzetesen elmarasztaló írás jelent meg a *Vasvármegye* hasábjain. (Ma már nem érthető, miért, hiszen a korszak jelentős festőinek „jelenlétét” ismertette a híradás. Üzleti konfliktus lehetett a háttérben?) A kultúr-

eseményként hirdetett tárlatot értéktelennek minősítette a szerző. A Boros Béla műkereskedő szervezésében rendezett képbe mutatónak nem a kultúra terjesztése, hanem az üzletkötés a célja – írta. Indulatos mondataiból idézek: *„Merjünk már egyszer nyíltan kimondani, hogy egy képkiallítás még nem kultúresemény, vagy legalábbis nem minden képkiallítás az. Ami nálunk a festészet decentralizációjának címe alatt történik egyszerű és leggyakrabban jó üzlet [...] Nem a festők és festészet megbecsülése ellen emelünk szót, hanem azért panaszkodunk, mert üzletcsinálásnak adnak teret és helyet a kultúra nevében. Itt, ahol a mi földünkön nőtt művészembert (?), alig akarták beereszteni.”*¹⁴

A műkereskedőnek szóltak a következő mondatok is: *„csináljon nagyon sok és nagyon jó üzletet a festők, a műértő képeknek, a szombathelyi polgároknak a saját örömeire és hasznára, de ne tegye azt sub titulo (címen) a művészetek terjesztése és ne a kultúra nevében. Talán fölösleges is, mert a népszerű Neogrády és Szenes Fülöp képeket magánúton is megveszik”*¹⁵ – tette hozzá. A műkereskedő természetesen visszautasította a cikk tartalmát.¹⁶

A polémiában megszólalt Végh Gyula is, akinek kissé szecessziós hangvételű megfogalmazásában az a kultúresemény, *„ha egy embernek felnyílnak a szemei a kép iránt, ha megerősödik érdeklődése és tudásvágya az élet prózájától távol álló szellemi világ iránt, ha megszomjazik arra a lelki itatra, melyet sem politikai meggyőződések, sem száraz tudás, de még vallás se nyújthat a gondolkodó és mélyen érző embernek, hanem egyedül csak a kultúra kiapadhatatlan*

11 *Ridens*: Séta a tárlaton. = Vvm., 1910. dec. 11. 12. p.

12 Giay Frigyes felolvas. Felolvasás az arcképfestészetéről. = Vvm., 1910. dec. 18. 7. p.

13 Képkiallítás a Kulturházban. Művész festmények Szombathelyen. = Vvm., 1911. jan. 25. 3. p.

14 A művészetek terjesztése. = Vvm., 1911. jan. 27. 1–2. p.

15 A művészetek terjesztése. = Vvm., 1911. jan. 27. 2. p.

16 A kultúra terjesztése. Boros Béla nyilatkozik a tárlatról és Ady Endréről. = Vvm., 1911. jan. 28. 4. p.

forrása és annak legüditőbb, legtisztább színe-java a művészet, és csak kellő szeretettel, kellő komolysággal művelődjünk, becsüljük meg mindenkor és mindenhol a szépet és igazat.”¹⁷ Azzal egyetértett, hogy a kultúra ne üzleti ügy legyen.

1911 augusztusában Gothárd Sándorné – bizonyára szívességből – vállalkozott arra, hogy egy francia festőművész nő akvarelljeit árusítsa saját lakásában. Azért nem állítja ki, mondta, mert keretnélküliek, így olcsóbban eladhatók. A művészasszony képei odahaza keresettek, az otthoni magas árak feléért vállalta Gothárdné az eladásukat. Az ajánlás szerint ezek a virágképek „*Geniálisak, rendkívül finomak, egyéniek és mégis igazak*”.¹⁸ Meglepetésre, novemberben a kultúrházban mégis láthatták és vásárolhatták is az érdeklődők olcsóbban, mint Franciaországban. A méltató Egge kisasszony (a festőművész) virágképeinek jellemzőjeként „*az erős auquarell technikát, derűs üdéséget*”¹⁹ nevezte meg. Azt is fontosnak tartotta elmondani, hogy a virágfestés nehéz, „*mert vissza kell adni a virágnak az üdéséget, színét, a virágszirmoknak és a leveleknek az anyagszerűségét*”.²⁰

Az év utolsó tárlata Gillemot Ödöné volt. 1911. december 10-étől láthatták az érdeklődők a vármegyeháza dísztermében. A művészt elsősorban állatképeiről („*birkafestő*”) ismerték. Festményeinek jellemzője, hogy „*Egyszerű eszközökkel dolgozik, mentes minden lármától és szertelenségtől és ez adja meg képeinek a báj, ami mindenkit megkap.*”²¹

17 Végh Gyula: A művészet terjesztése. = Vvm., 1911. jan. 29. 1. p.

18 Gothárd Sándorné: Képkiallítás Gothárd Sándornénál. = Szombathelyi Újság (továbbiakban: SZÚ), 1911. aug. 20. 4–5. p.

19 Kupcsky: A nő, mint művész. = SZÚ, 1911. okt. 29. 4. p.

20 Uo. 4. p.

21 Gillemot Ödön képkiallítása. = SZÚ, 1911. dec. 10. 7. p.

1912

1912 tavaszán Homorai Béla Király utcai (23. sz.) üzlethelyiségben Czirjék József képei között válogathattak a látogatók és vásárlók. Az előkelőségek között megjelent Gerliczy Irma a leányával, valamint Békássy István főispán felesége. Vásárolt Brenner Tóbiás polgármester és Vonhoffer Ferenc bankigazgató is.²² A király képe a főgimnázium, míg a hollandiai vitorlást ábrázoló kép Bertalanffy Gyula tulajdonába került.²³

1912

A műtörténeti kiállítás

A 20. századi Szombathely és a vármegye első két évtizedének legjelentősebb kulturális eseménye volt a Vasvármegyei Műtörténeti Kiállítás 1912. szeptember 22. és október 6. között.

A kiállítás ötlete a Nemzeti Szalon tárlata után már 1903-ban nyilvánosságot kapott. Gerlits Sándor árvaház-igazgató, a dualizmuskori Vas vármegye szociális ügyeinek mindenese, a TEVVE (Tuberkulózis Ellen Védekező Vasvármegyei Egyesület) titkára javaslata szerint elsősorban a főúri kastélyokban főlhalmozódó kincseket mutassák be a közönségnek és a belépőjegyek hasznából építsenek szanatóriumot.²⁴ Hamarosan már az időpontot is – jövőre – tudatták.²⁵

Az ötletadó neve ezután „vándorútra” indult. Más hír szerint ugyanis az ötlet nem Gerlitsé, hanem Széchenyi Rezsőé, aki

22 Czirjék képkiallítása. = Vvm., 1912. jún. 6. 5. p.

23 Czirjék képkiallítása. = Vvm., 1912. jún. 8. 5. p.

24 Műtörténeti Kiállítás Szombathelyen. = Szombathelyi Friss Újság (továbbiakban: SZFÚ), 1903. nov. 15. 5. p.

25 Műtörténeti kiállítás Szombathelyen. = SZFÚ, 1903. nov. 19. 5. p.

a Kultur-Egyesületet is bevonja majd a rendezésbe.²⁶ 1904. január elején, a városházán megtartott értekezleten Kárpáti Kelemen bejelentése szerint a Kultur-Egyesület már saját maga rendezi meg a kiállítást, a TEVVE-t csak fölkéri a közreműködésre. A tiszta jövedelem 25%-át átengedi a TEVVE-nek.²⁷ A következő hír megismétli a januárit, nevezetesen a TEVVE-t a támogatásra kéri föl Kárpáti Kelemen.²⁸

A Vasvármegye szerint a lap szerkesztője, Kaffehr Béla volt az eredeti ötletadó. 1904-ben Kaffehr javaslata: a belépőjegyek árát „egy jótékonyági és egy kulturális egyesület között egyenlő arányban osszák szét”.²⁹

Kaffehr a hírek szerint felsorolta mindazokat a főnemeseket, akiknek kastélyát számos, páratlanul értékes műalkotás díszítette, és ezek nagy részét az 1912. évi műtörténeti kiállításon láthatták is az érdeklődők. Nyár elején már arról szólt a hír, hogy az ősz folyamán meg is nyílik a kiállítás, amelynek előkészületei folynak.³⁰

A csaknem egy évtizedre elszunnyadt ötlet 1912-re ébredt föl, és az esztendő őszén meg is rendezte a Vasvármegyei Kultúr-Egyesület a vármegye első, országos jelentőségű, csak a Vas vármegyében található műkincseket bemutató, számos személyt és intézményt megmozgató tárlatát, a „Vasvármegyei Műtörténeti Kiállítás”-t.

1912. szeptember 22-én nyílt meg a „Vasvármegyei Műtörténeti Kiállítás” 91 kiállító 2000 (1292 számú tárgy) műtárgyának bemutatásával. A kiállított tárgyak zöme magánember, főként a vármegyei főnemesség, illetve vallásfelekezet, intéz-

mény tulajdona volt. Figyelmet érdemelt a módosabb polgárok, értelmiségiek jelenléte is, igaz, ők csak egy-két műtárggyal szerepeltek.³¹

A kiállítást nagyszabású propaganda előzte meg. A megnyitó előtt több mint egy hónappal Végh Gyula a kiállítás célját, koncepcióját, a bemutatandó műtárgyakat, azok tulajdonosait ismertette. Fontosnak tartotta cikke elején kijelenteni, hogy a kiállítás „nem lesz szoros értelemben vett történelem, még kevésbé szorítkozik Vasvármegye múltjára”.³²

Hangsúlyozta, hogy a kiállítás programja „felöleli a vármegye területén testületek és magánosok tulajdonában talált régiségeket, képeket, szobrokat, bútorokat, szöveteket, porcelánokat és fegyvereket, ékszereket, használati és fényűzési tárgyakat, amennyiben ezen tárgyak valódi műbeccsel bírnak, de tekintet nélkül használatukra és történeti vonatkozásukra”.³³ A műtárgyak nem szorítkoznak csak a hazai, még kevésbé a vármegyei eredetükre. Indoklása szerint „A jobb és tökéletesebb mesterművek nem nélkülözhetők a hazaiak érdekében, kivált nálunk, hol utóbbiak, amazokhoz képest minőség tekintetében sem.”³⁴ Majd hozzátette – sajnos elenyésző, csekély szerepet játszanak azok (ti. hazaiak).

A kiállított tárgyak tulajdonosai csak Vas vármegyeiek. A megszorítás okai technikai és anyagi. A kiállítás iránti érdeklődést és támogatást így is igazolta, hogy jóval több műalkotást ajánlottak fel az érdeklődők,

26 Műtörténeti kiállítás Szombathelyen. = SZFÚ, 1903. dec. 4. 5. p.

27 Műtörténeti kiállítás. = SZFÚ, 1904. jan. 6. 5. p.

28 Műtörténeti kiállítás. = SZFÚ, 1904. márc. 1. 5. p.

29 Kultúrtörténeti kiállítás Szombathelyen. = Vvm., 1904. jan. 6. 3. p.

30 Előkészületek a kultúrtörténeti kiállításra. = SZFÚ, 1904. jún. 9. 1. p.

31 A Vasvármegyei műtörténeti kiállítás katalógusa. Szerk. Csányi Károly. [Szombathely], 1912. (továbbiakban: Csányi, 1912.) VII–XVI. p. A kiállításról részletesebben: *Tóth Kálmán*: Az 1912. évi Műtörténeti Kiállítás. In: „Utcanév sem jár énnekem...” Emlékezés Verebi Végh Gyulára, 1870–1951. Szerk. Bajzik Zsolt. Szombathely, 2001. 51–79. p.

32 *Végh Gyula*: Mit akar a műtörténeti kiállítás? = Vvm., 1912. aug. 18. 4 p.

33 Uo. 5. p.

34 Uo. 5. p.

mint amennyit a rendezők el tudtak volna helyezni a múzeum termeiben, ezért kényyszerültek korlátozni a jelentkezők számát.³⁵

Egy hónap múlva Ujházy Ede a kiállítás megnyitása előtt személyesen hívta meg Zichy János kultuszminisztert, Náray-Szabó Sándor államtitkárt és Székely Ferenc igazságügyi minisztert.³⁶

A megnyitás előtti napokban pedig a Vasvármegye három alkalommal ismertette a legérdekesebb tárgyakat. Szeptember 19-én elsősorban az egyházak jelentős műkincseit.³⁷ Másnap a porcelánokat és ékszereket mutatta be,³⁸ 22-én pedig a különlegességeket, például egy állítólagos 14. századi festményt, amely rokka mellett ábrázolta Szűz Máriát; Zrínyi Ilona rózsaszín párnahéját; két Canaletto-képet; Batthyányi Iván négy plasztikáját, amelynek egyike V. Károly király mellszobra.³⁹

A bemutatott műtárgyakat kilenc csoportba sorolták a rendezők. A leggazdagabbak szám szerint: I. A festmények és szoborművek (1–187) darab, majd II. Egyházi szerek és kegyeleti tárgyak (188–346.). A továbbiak: III. Bútor és fafaragás (347–398); IV. Szövetneműek (399–422); V. Ótárgyak (423–450) VI.; Cserép-, porcelán- és üveg-tárgyak (451–610); VII. Ötvösművészeti tárgyak (611–707); VIII. Különféle tárgyak (708–869); IX. Fémtárgyak (870–889).⁴⁰

A megnyitó ceremónia Lajos bajor király és felesége, a kiállítás védnökei – akik nem tudtak személyesen jelen lenni – üdvözlével kezdődött, amelyet Békássy István fő-

35 Uo. 5. p.

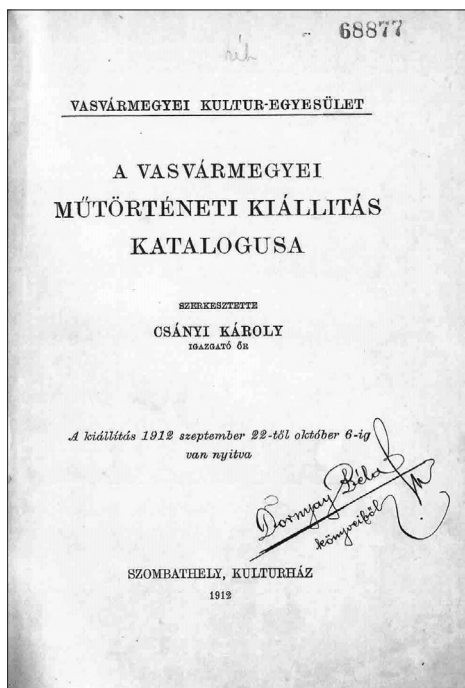
36 Meghívások a kiállításra. = Vvm., 1912. szept. 15. 6. p.

37 Séta a kiállításon. Műtörténeti érdekességek. = Vvm., 1912. szept. 19. 1–2. p.

38 Séta a kiállításon. Műtörténeti érdekességek. = Vvm., 1912. szept. 20. 3. p.

39 Séta a kiállításon. Műtörténeti érdekességek. = Vvm., 1912. szept. 22. 7. p.

40 Csányi, 1912. 1–96. p.

A műtörténeti kiállítás katalógusának
belső címlapja
(A Berzsényi Dániel Könyvtár tulajdona)

ispán olvasott föl. Ezt követően protokolláris beszédet mondott Széll Kálmán miniszterelnök, Székely Ferenc igazságügyi miniszter és Szalay Imre, a Nemzeti Múzeum igazgatója. A beszédek után Miske Kálmán, Végh Gyula, Csányi Károly múzeumigazgató és Ujváry Ede vezetésével megtekintették a tárlatot. A megnyitón megjelentek a vármegye előkelőségei: az Erdődy, Batthyány, Szécsényi grófi családok, Hatvani Béla báró, a Chernel, Végh, Radó, Bezerédj családok; a város nobilitásai: Ernuszt József, Brenner Tóbiás, Feldmann Bódog, Egán Alfréd és mások is. A kiállítás megtekintése után Mikes püspök ebédre látta vendégül őket.⁴¹

41 Séta a kiállításon. Műtörténelmi érdekességek. = Vvm., 1914. szept. 22. 7. p.

A látogatók között számottevő volt a diákok száma, a zárás napján a soproni katonatiszti leánynevelő intézet, a székesfehérvári főreáliskola, a körmendi állami polgári leányiskola, a kőszegi felsőbb leányiskola, a komáromi bencés főgimnázium, a zalaegerszegi főgimnázium, a kőszegi polgári lányiskola diákjai jelentek meg, valamint a szombathelyi középiskolák közül azok, akik még nem látták.⁴² A zárás utáni értékelés szerint a világ sajtója is fölfigyelt a rendezvényre, amelyre nemcsak a civil érdeklődők, hanem szakemberek is érkeztek: Bécs, Berlin, München, Nürnberg, Lipcse, Hamburg, Párizs és London múzeumigazgatói.⁴³

Az elszámolás szerint 16 ezer korona nyereséggel zárult a tárlat, melyet 10 883-an tekintettek meg. A rendezők határoztak arról, hogy Lajos bajor királynak albumot állítanak össze köszönétképpen a kiállításról. Köszönet illette Miske Kálmánt, Végh Gyulát és Széchenyi Rezső gróf főrendezőit. Határoztak arról is, hogy a nyereséget a vármegye műtörténete monográfiájának megírására fordítják.⁴⁴ Valószínű, hogy a mű nem készült el.

1912

A műtörténeti kiállítás után hamarosan, 1912 decemberében újabb nyílt, a vármegyházán. Ezen a bemutatón Neogrády Antal, Stein János, Lotz Károly, Hány Gyula, Edvi Illés Aladár, Koszkol Jenő és Vastagh György alkotásait mutatták be az érdeklődőknek. Az előzetes híradásban a méltató G. G. elsősorban Vastagh Gyuláról, a műkereskedőről írt, ezt a tudósítása címében

is kiemelte. Az „előkelő anyaga örvendetes csalódással tölti el azokat,”⁴⁵ akik korábban csalódtak a tárlatokon. „Ennek a gyűjteménynek nivós voltát elvitatni nem lehet [...] Vastagh nagy szaktudással válogatta össze a közönség ízlésének is megfelelő tetszetős dolgait. Itt minden egyes darab műtárgy bemutatásával a műkereskedő két fontos és szép missziót teljesít. Ő, ki szakértelmével hivatott fiatal tehetségek felfedezésére [...] és csak márkás, elismert nevű emberek munkáit hozza, törekvése a minőség dolgában teljesen megbízható tud nyújtani.”⁴⁶ Vastagh György két alkotását említette: a *Kalotaszegi leányt* és a *Cigány-gigerlit*. Szép alkotásoknak nevezte ezeket. Később a kiállító alkotásait is megismertette a leendő vásárlókkal, akik 128 alkotás közül választhattak. Legtöbben tájképeiket hozták el a bemutatóra. Indoka egyszerű: a magánlakásokat elsősorban tájképekkel díszítették/díszítik tulajdonosaik. A kiállított képek nagy része tájkép. Benczúr Béla, az Iparművészeti Iskola tanára, erdei hangulatot idézett. Dittrich [Adolf] témája a tenger. Edvi Illés Aladár, Erdőssy Béla, Koszkol Jenő és Neogrády Antal is tájképeket hozott. Neogrády „már az egész Kárpát-medencét megfestette”, Juszko Béla pedig a határon túli helyeket, így az Adriát, Velencét és a szárguldo ménest is. Kézdi Kovács tájképei is hangulatosak, csakúgy, mint Hány Gyula miniatűr tájképei, Innocent Ferenc és Tolnay Ákos témái a női portrék, Éder Gyuláé az amorettek. Margittai Tihamér vidám flörtölést, a szerelem humorát, Németh Bertalan falusi és yanai életképeket küldött a tárlatra. Bachmann Károly miniatűr csendéletei, Stein János női aktjai, mitológiai jelenetei tették változatosabbá a bemutatót. Id. Vastagh György portrékat, ifj. Vastag

42 A műtörténeti kiállítás... = Vvm., 1912. okt. 6. 9. p.

43 V.: Zárás után. = Vvm., 1912. okt. 6. 1–2. p.

44 A műtörténelmi kiállítás elszámolása. = Vvm., 1912. okt. 20. 4–5. p.

45 G. G.: Képek a megyeházán. Vastagh Gyula képkiallítása. = Vvm., 1912. dec. 1. 6.. p..

46 Uo. 7. p.

György állatszobrokat hozott. Wolf [Károly] alkotása pedig egy clown (bohóc).⁴⁷ A vásárlásról ekkor nincs hír.

1913

1913 tavaszán ismét nagyszabású kiállításnak adott otthont a kultúrház. Március 8-án jelezte a *Vasvármegye* a hamarosan nyíló kiállítást.⁴⁸ Másnap ajánlotta is az „ízlésesen, nagy művészi szakértelemmel összeállított, stílszerűen dekorált kiállítás anyagát megnézni s nyugodt lélekkel állíthatjuk, ilyen szép, magas nivójú tárlat még nem volt a városunkban”.⁴⁹ A szakembereket dicsérte, akik válogatták a bemutató anyagát. A „nem nagy, de igazán értő” közönség előtt Herbst Géza alispán nyitotta meg a kiállítást. A művészeket Ujváry Ede kultúrthanácsnok, Babits István gyógyszerész és Egan Adolf MÁV-üzletvezető is köszöntötte.⁵⁰

A híradásokból megtudhattuk, hogy valóban a kortárs képzőművészet jeleseinél alkotásai közül válogathattak az érdeklődők. Nevezetesen: Kézdi Kovács László, Zorkóczy Gyula, Németh Béla, Markó Károly, Feszty Árpád, Neogrady, Markó Károly, Koszta Emil, Szepessy Kuszka Jenő, Pap Emil, Munkácsy, Herrér Cézár, Béli Vörös Ernő, Mednyánszky László, Rudnay Gyula, Szontág Tibor, Istváffy Gabriella, Bálint Árpád, Pállik Béla, Molnár János, Miklóssy Ödön, Hollós Károly, Margittay Tihamér, Máriássy Matykó, Kádár, Kalicza, Ott [Zoltán], Kasznár [Jenő], Berkes Antal, Siligai Ferenc.

A képvásárlásról: Kézdi Kovács László, Zarkóczy, Német és Markó Károly képeit már megvették, Feszty Árpád, Herrér Cézár, Szepessy Kuszka és Pap Emil képeire még alkudtak.⁵¹

1913. szeptember 28-án újra számos jeles festőművész és Istók János szobrász 96 alkotását láthatta a kultúrházban a megnyitón megjelent „igen előkelő szép asszonyok és szép lányok csoportja”. A hangulatot Nyári Rudi zenekarának muzsikája teremtette meg. Újszerű módon mutatták be az alkotásokat. „A nagyterem közepén drapériával bevont utcák között vannak fölakasztva. Ezek a művek egy igen válogatott artisztikus csoportot alkotnak.”⁵²

Két nap múlva mind a *Szombathelyi Újság*,⁵³ mind a *Vasvármegye*⁵⁴ felsorolta a kiállító művészek nevét és néhányuk alkotását értékelte is. Náray Aurél és Pap Emil munkáit mindkét lap kiemelte. A *Vasvármegye* Rudnay képeit is a legjelentősebbek közé sorolta, A korszós asszony „erőtéljes, nyugodt formaérzékkel van megrajzolva. Színben, tónusban annyira klasszikus mű, hogy a cinquecentó művészek vásznaira gondol önkénytelenül a néző.” Náray képeiről a *Szombathelyi Újság* így számolt be: „Náray művészi fejlődése annyira rohamos, hogy leggazdagabb reményekre jogosít a dagadozó művészi ereje.” A *Vasvármegye* szerint Náray Aurél teljesen eredeti festésmódja a legnagyobb magyar piktorok sorába emeli. Mindkét kiállított képén a zseniális vázlatyszerűség, a könnyed, biztos festékeflakás annyira lenyűgözi a nézőt, hogy a művészi hatás alól alig tud szabadulni. A korszak

47 V. Gy.: Séta a műkiállításon. = Vvm., 1912. dec. 5. 2. p.

48 Képkiallítás. = Vvm., 1913. márc. 8. 5. p.

49 Képkiallítás. = Vvm., 1913. márc. 9. 5. p.

50 A képkiallítás megnyitása. = Vvm., 1913. márc. 11. 5. p.

51 Képvásár. = Vvm., 1913. márc. 16. 8. p.

52 Képek a kultúrházban. A képzőművészeti kiállítás megnyitása. = Vvm., 1913. szept. 28. 8. p.

53 Képkiallítás a kultúrpalotában. = SZÚ, 1913. szept. 30. 3. p.

54 Vernisage a kultúrházban. = Vvm., 1913. szept. 30. 3. p.

népszerű festőjének, Feszty Árpádnak az al-
mát áruló oláh menyecskét ábrázoló képét
viszont sablonosnak találta a Szombathelyi
Újság, a Vasvármegye pedig csak éppen
a felsoroltak között említette őt. Szontág
Tibor „képei – a „Szombathelyi Újság” sze-
rint – annyira újszerűek, festőiek, hogy fel-
tűnik a közönségnek.” A kiállító művészek
közül többeknek egy-egy mondatos dicsérő
értékelést adtak. Vannak közöttük olyan
művészek is, akiknek alkotásaival már ko-
rábban is találkozhattak a szombathelyiek.
A további kiállítók: Pap Emil, Kézdi Kovács
László, Siligai Ferenc, Berkes Antal, Mik-
lóssy Ödön, Zorkóczy, Máriássy Matyó
Sándor, Istvánffy, Hollós Károly, Molnár
János, Neogrády, Ott Zoltán. Kádár Béla,
Vass Béla, Istók János, Kalicza [Erzsébet],
Farkasfalvi, Szepesi Kuszka Jenő, Vágó.
A tárlat számos látogatója között volt Mikes
János püspök, a Miske házaspár, dr. Boda
János kanonok. Este Nyári Rudi sétahang-
versenyt rendezett.⁵⁵

1913 decemberében Ferenczy Károly –
a nevezetes Ferenczy ikerpár Noémi és
Béni apja – és fia, Valér több mint 100 képét
hozta el a vármegyeiháza dísztermébe.⁵⁶ Így
méltatták: „Friss és új színek harmóniájában
él. Intenzív látása lehetőleg a tiszta természet
visszatükrözője. Sohasem unalmas. Ettől
megóvja elevensége, témáinak gazdagsága
és közvetlen ecsetje [...] Speciális alkotásai
vannak az alföldi magyarok és a mezőkövesdi
matyók életéből. Különösek mezőkövesdi
képei valósággal élnek [...] Tájképein
finom hangulat fogja meg a szemlélőt, nem
pacsmagolja a hatásvadászó foltokkal, hanem
megérezvén a tárgyakba kapcsolódó han-
gulatot, a táj lelkébe beleszővi az egymásba
simuló színekbe. Néhány virágcsendélete
a legcsalékonyabb illúziót kelti. Nagyon finom

hangulatok rezegnek interieurjein, amelyek
pompás milióket adnak.”⁵⁷ A „lanyhább vá-
sárlókedv miatt erre az alkalomra felére
csökkentette”⁵⁸ a képek árát.

1914

1914-ben a világháború kitörése előtt né-
hány héttel (1914. június 13.), a zene- és
a képzőművészetet is támogató jeles intéz-
ményében, a Sabaria Szállóban nézhették
meg a magyar piktúra reprezentánsainak
alkotásait. Ezen a tárlaton is a magyar kép-
zőművészet kiválóságai: a nagybányai és
kecskeméti művésztelepiek, valamint né-
hány független festő is szerepelt. A kiállítók
közül a jelentősebbeknek a Szombathelyi
Újság méltatója a következő művészek
munkáit tartotta: Iványi Grünwald Béla,
Bednár János, Munkácsy Mihály, Szinnyey
Merse Pál, Csapó Jenő, Tibor Ernő (40 kép-
pel!), Zord Arnold, Pállya Celesztin, Ke-
ményffy Jenő, Glatler Gyula, Dudics Andor,
Déry Béla, Sass Ferenc, Herrer Cézár, Kör-
mendi Frim Ervin, Batthyány Gyula. A tár-
lat egyértelmű célja a vásárlásra ösztönzés.
Ekként: „Az egész kiállítás érdekes, értékes
gyűjteménye a modern festőművészet java-
beli dolgainak, amelyeket a vidéknek először
van alkalma látnia ilyen együttesben.”⁵⁹ (Az
előzményeket olvasva kiderül: dehogy elő-
ször! GJ) Nem felejtette el hozzátenni: a ké-
pek ára is a legminimálisabb.

A Vasvármegye a kiállítók sorában em-
lítette még Réti István, Mednyánszky
László, Mányay József, Ferenczy Károly és
Ferenczy Valér, Perlott Csaba Vilmos, Or-
bán Dezső, Berki Jenő nevét.⁶⁰

⁵⁷ Uo. 3. p.

⁵⁸ A Ferenczy képkiallítás utolsó napja. = SZÚ, 1913.
dec. 16. 5. p.

⁵⁹ Képkiallítás a Sabariában. = SZÚ, 1914. jún. 13. 4. p.

⁶⁰ Képkiallítás a Sabaria Szállóban. = Vvm., 1914. jún.
13. 9. p.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Ferenczy Károly képkiallítása a vármegyeiháza
dísztermében. = SZÚ, 1913. dec. 12. 2. p.

A *Vas megyei Napló* méltatójának is Iványi Grünwald és Bednár nyerte meg legjobban tetszését. Iványi Grünwald: Velence és a fürdés című alkotásáról: „A művész teljessége áll előttünk, benne fejlődése tetőpontján és tónusra, színre, levegőre egységesebb képe aligha van.”⁶¹ Bednár: Rokokó és akt című képéről: „túllendült már a kritika határán, csak a művész elismerését és a néző bámulatát adhatjuk neki.”⁶² Dicsérőleg olvasható még Körmenyi Frim Ervin, Csapó Jenő, Illencz Lipót, Batthyány Gyula, Glatter Gyula neve. A *Vas megyei Napló* beszámolt a vásárlókról is. Réti Jenő bőrkereskedő Csapó Jenő, Rosenberg Pál vaskereskedő Keményffy Jenő, Engel Géza vasútmérnök, Németh Gyula, Körmenyi Frim Ervin, Illenz Lipót, Iványi Grünwald festményét pedig Brietfeld Dezső vásárolta meg.⁶³ Másnap Németh Béla alkotása Káldy Imre pénzügyi tanácsos tulajdona lett.⁶⁴

A *Vasvármegye* recenziójának is megnyerte tetszését Bednár János Merengő aszszony című képe. „Az antik keretben foglalt kép olyan leheletszerűen finom, a szürke márványos színek annyi árnyalatban pompáznak rajta, hogy a fokozó jelzőknek, minden egymásba halmozása se tudná visszadobni, ami a piktor lelkéből a vászonra csuklott.” (sic!)⁶⁵ (A festmény nem szerepel az eladottak között.) A cikk szerzője dicsérte Ferenczy Károlyt és Valikát! (helyesen Valéért), Sass Ferencet, Pállya Celesztint, Orbán Dezsőt, Perlott Csaba Vilmost, Iványi Grünwald Bélát is.⁶⁶

61 Festőművészek tárlata a Sabariában. = VmN, 1914. jún. 16. 1. p.

62 Uo.

63 Uo.

64 Képkiallítás a Sabariában. = VmN, 1914. jún. 17. 2. p.

65 Tárlat a Sabariában. Vasi művészek a legelső közt. = Vvm, 1914. jún. 16. 4. p. Vasi művészként egyedül csak Knebel Rizát említette a szerző.

66 Uo.

A *Vasvármegye* híradása is nyilvánosságra hozta a vásárlók nevét és a képek árát is. Réti Jenő bőrkereskedő Csapó Jenő két képét 800, Rosenberg Pál vaskereskedő Keményffy Jenő Lidón című alkotását 1000, Frim Ervin Muskátlai 800, Németh Béla Vásár 75! (valószínű 750 GJ), Illenz Lipót Merengés című képeit. Utóbbi ára 400 korona. Engel Géza Iványi Grünwald Virágszedésért 100, Breitfeld Dezső Illenz Lipót Fonoasszonyáért 400 koronát fizetett.

Elismeréssel szolt a város közönségéről is, aki, ha háború van, akkor is támogatja a művészetet, „idén már hat tárlat tarolta (!) végig a várost.”⁶⁷ (Az évi tárlatok számát kissé eltúlozhatta a szerző. GJ)

1916

A háború alatt a képkiallítások sora erősen megritkult. A jótékonyági akciók szintén. 1916 júniusában azonban jelentkezett mégis egy jótékonyágának nevezett program. Zeller Mihály 25 festményét hozta el a Széll Kálmán utca 8. sz. üzlethelyiségbe. A képek szolid értékelése: „kedvesek, hangulatosak, technikájuk ügyes és perspektívájuk is jó”.⁶⁸ A 40 filléres belépőjegyek felét ajánlotta fel jótékonyági célra. A képek sorsolás útján kerültek az új tulajdonosokhoz. Három képet fő-, 22-t melléknyereménynek tekintett. A sorsolást jótékonyági hölgyek és a TEVVE vezetői ellenőrizték. A sorsjegyeket Gerlits Ilona, Gerlits Sándor, a vármegyei árvaház igazgatójának kislánya húzta ki.⁶⁹

67 Uo.

68 Képkiallítás jótékony célra. = Vvm., 1916. jún. 4. 5. p.

69 Képsorsolás a Vörös Kereszt javára. = Vvm., 1916. jún. 20. 3. p.

1917

1917. június 3-án Harmath Miksa budapesti műkereskedő⁷⁰ „a legnemesebb festőművészek” képeit hozta el a Sabaria Szállóba. A festők közül azonban csak azoknak a neve olvasható, akiktől már vásároltak. Ismét gyarapította képgyűjteményét a jeles építész, Weiss Oszkár, aki Glatz Oszkár, Müller Ede, Boemm Ritta, Heyer Artur és Jámbor Lajos alkotásait; Magyar Benő pedig Kéző Kovács László, Istvánffy Gabriella, Molnár Z. János, Pállya Celesztin képeit vette meg.⁷¹ A kiállítás sikerességét igazolta, hogy kétszer is meghosszabbította a kiállítás idejét.⁷² Az érdeklődés kielégítésére Harmath műkereskedő újabb 50 képet hozott a fővárosból – Ujváry Ignác, Margittay Tihamér, Olgyay Viktor, Zorkóczy Gyula és mások alkotásait.⁷³ A meghosszabbított kiállítás június 17-én zárult. Az eladott képeket nem nevezte meg híradás.

1918

1918 karácsonyán a szerző „rendes kéпкиállítás” szorgalmazott Szombathelyen. Indoka, hogy a rendes kiállítás helyett csak néhány bolt kirakatában kínálják – magas áron – képeiket a festők. Ráadásul nem is tartja alkalmasnak a kirakatokat a képek bemutatására. A kíváncsiak László⁷⁴ kirakatában Vass, Geits⁷⁵ B. Kreutz M., Ruff⁷⁶

üvegesében Miklós Gyula, Berger⁷⁷ óráséban pedig egy kezdetleges festő (?) munkái láthatók.⁷⁸

1919

Három hónap múlva, 1919 márciusában ismét kirakati kiállítást nézhettek a szombathelyiek. Újdonságként grafikusok plakátjai is megjelentek. Újra láthatták Miklós Gyula képeit, akinek „művészetében nagyszerűen érvényesül a rögtönzés és a gyorsaság”. Berger órás kirakatában föltételezhetően ugyanannak a festőnek a képei jelentek meg, mint karácsony előtt, de most: kevesebbé utasította el a kritikus. Rózsa csendéletét azonban annyira rossznak minősítette, mint amilyen drágának. A csendéletfestésben jeleskedő Bozzay Ödön három képe közül kettőt már meg is vásároltak. A László kirakatában látható Terplán két virágcsendélete is dicséretet kapott. A grafikusok: Görög Ferenc a Vakok estélyét hirdető plakátját, a Kemény⁷⁹ divatárus kirakatában kifüggesztett Pogány Aladár, Dienes Valéria előadására hívó plakátjáról is elismerően írt. A Stirling-drogéria⁸⁰ kirakatában látható karikatúra is megnyerte a kritikus tetszését. Hiányolta viszont, hogy „Szombathelyen még nem igazán érvényes a művészet [...] Jó lenne, ha valaki pályakép űzné a festészetet.”⁸¹

70 Művészi képtárlat. = Vvm., 1917. jún. 3. p.

71 Kéпкиállítás a Sabariában. = Vvm., 1917. jún. 7. 3. p.

72 A kéпкиállítás iránt... = Vvm., 1917. jún. 13. 3. p.

73 Kéпкиállítás a Sabariában. = Vvm., 1917. jún. 15. 3. p.

74 László Ignác kárpitozott bútor, vas- és rézbútor kereskedő, Erzsébet királyné u. 21. A felsorolt üzletek (75–76., 79–80. sz. jegyzet) a mai Fő tér területén voltak találhatóak.

75 Geits Sándor utódai divatáruháza, Erzsébet királyné u. 18.

76 Ruff János üveg- és porcelánkereskedő, üvegcsiszoló, tükörfoncsoló, Szentháromság tér 13.

77 Berger és Társa órás-, rádió-, gramofonboltja, Király u. 1.

78 Kéпкиállítás! Kritika. = Vvm., 1918. dec. 25. 7. p.

79 Kemény József úridivat, Erzsébet királyné u.

80 Stirling Lajos drogéria Erzsébet királyné u. 34.

81 (F.): Kritika. Szombathelyi kép- és plakátminták. = Vvm., 1919. márc. 29. 3. p.

FESTŐISKOLÁK

A kultúra folyamatosságának – így a képzőművészetnek is – alapvető követelménye az utánpótlásról való gondoskodás. Az elemi népiskolai törvényben csak a felsőbb népiskolában és a polgári iskolában volt kötelező tantárgy a rajztanítás, ott is csak másik tárgyhoz kapcsolódva. A felsőbb népiskolában a szépíráshoz (63/b §), a polgáriban pedig a „*mértannal összhangzatba véve*” és a szépíráshoz kapcsolva (74/q §),⁸² de ez nem pótolhatta azt a magasabb szintű képzést, amelyre a festésben, a rajzolásban tehetségesebb fiatalok, illetve szülei körében igény volt. Igazolja ezt az alkalmanként a városban megjelenő festők oktatómunkája iránti „kereslet,” akik hosszabb-rövidebb ideig vállalták a tanítást.

A tanító vándorfestők bizonyára már a 19. század végén Szombathelyen is megjelentek. (Ezek felkutatása a napilapok hírei között még feltárássra várnak.) A 20. század elején először azonban csak 1908 nyarán adott hírt a sajtó. Jelentőségét a város kulturális fejlődése szempontjából is azért tartotta fontosnak, mert mindazok, „*akik magukban tehetséget éreznek, itt fejleszthetik technikájukat, tehetségüket izmosíthatják*”.⁸³ A két fiatal művész, Sass Ferenc és Faragó Márton vezette festőiskolába sokan jelentkeztek, főleg lányok. A tehetségesebbek közül kiemelte Greisinger Ilonát, Knebel Terézt – aki Knébel Riza néven Szombathely ismert festő- és fotóművésze lett –, Bárany Erzsébetet, Cserta Mariskát és Margitot és Cserta Kálmánt, Demofleé Sándort, továbbá Schlaffer Imrét.⁸⁴ A két hónapos idő-

tartamú festőiskola zárása a két művésztanár, Sass Ferenc és Faragó Márton, illetve a tanítványok kiállításával fejeződött be.⁸⁵

1910

A későbbi híradásokban is „festőiskola” címmén hirdették a tanfolyam/iskola megnyitását. Az iskola életéről, az oktatás tartalmáról, módszereiről azonban szinte semmi, vagy csak alig akad információ. A propaganda érdekében elsősorban a festőművészt mutatták be a hírek, dicsérve eddigi és mostani alkotásait, akiket bizonyára kevesen ismertek a vármegyeszékhelyen.

1910 januárjában Egyed Kálmán szombathelyi születésű, Münchenben tanuló festőművész a városi bérpalotában (bérház, ma: Főtér 1.) Rumi Rajki Istvánnal közösen nyitott műtermet. A beszámoló szakértőkre hivatkozva írta, hogy portréi és tájképei látán „*nagy jövőt jósolnak neki*.”⁸⁶ A tanítványokról nincs hír.

Áprilisban visszatért Egyed Kálmán⁸⁷ és újból várta a jelentkezőket. Ekkor azonban csak egyetlen tanítványa akadt, az íróként, festőként is jól ismert vasi bíró, Giay Frigyes. A híradás szerint a nagyon szerény megjelenésű fiúban (23 éves) nyoma sincs annak a bohémságnak, amely az új generációt jellemzi. A méltató néhány műtermi képet is bemutat. Két alkotása: egy-egy fotelben ülő nőt ábrázol, akiket végtelen finoman jelenít meg. Látható még egy erőteljes férfiarc és két gyermekportré is. Az alkotások a fiatal művész „*rátermettségét*

82 Az 1868/XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában. In: *Eötvös József: Kultúra és nevelés. Tanulmányok, cikkek, beszédek.* Bp., 1976. 361–388. p.

83 A szombathelyi festőiskolában. = Vvm., 1908. aug. 9. 8. p.

84 Uo.

85 Faragó és Sass képkiallítása. A növendékek portréi. = Vvm., 1908. okt. 7. 2–3. p.

86 Festőműterem Szombathelyen. = Vvm., 1910. jan. 18. 5. p.

87 Dr. G.: Látogatás egy műteremben. = Vvm., 1910. ápr. 7. 3. p.

és a nagyon erős és biztos meglátási képességét. [...] Ahogyan ő lát – írja – az nem természetellenes, sőt egyedül is kizárólag a természetet láttatva nem ad mást vissza, mint a jól meglátott vonalakat és színeket.”⁸⁸ A szerző megszólaltatta a művészt is. A szájába adott idézet azonban nem „a végtelen szerény fiút” mutatta. Ezt mondta: „Nekem ambícióm a nehéz és művészi értékű konceptiók alkotása, s ha ez a kép nem is fog tetszeni az ájtatos manóknak, elértem céloamat, a l’art pour l’art.”⁸⁹

Egyed Kálmánt követően – márciusban – egy másik festő, az 1908 augusztusában már oktatótt Sass Ferenc⁹⁰ szándékozott újból festőiskolát nyitni. Munkásságáról két fővárosi lap kritikáit idézte a *Nesvármegye. Budapesti Hírlap*: „Erősen neomodern, de céltudatosan és tudással.” *Magyar Hírlap*: „A sík felület művésze, akinek legtöbb dolga egyenesen kikívánkozik a keretből, hogy megfelelő falakon, mint freskó applikáltassék. Nyugodtan harmonizált, egységes tónusokban tartott, dekoratív vásznak az övéi, sőt apró vázlaiban a legfinomabb impressziókat is dekorációvá stilizálja.”⁹¹ Tervei szerint a hónap közepén megnyitja az iskoláját. A megnyitásról azonban – föltételezhetően – a jelentkezők hiánya miatt, nem volt hír.

Az 1911 májusában kezdődött a Hautelisse festészeti⁹² megnevezésű kiállításról és hozzá kapcsolódó tanfolyamról adott hírt a sajtó. A szó jelentése a sajtó híradása szerint a festészetnek⁹³ az az ága, amely „Nem

kíván különösebb tehetséget, mindenki minden előismeret nélkül rövid idő alatt megtanulhatja.”⁹⁴ A terjesztője a berlini Ulbach Ede. Május 31-én azonban már új tanfolyam kezdődött – jelentette egy hirdetés.⁹⁵ Június 15-én pedig Kőszegen kezdi meg az oktatást a „mester.”⁹⁶ A tanfolyamok sikerét igazolta az a tény, hogy még két újabb tanfolyamot hirdetett a szervező. (Arról nem szólt a híradás, hogy a technikát – szövőszék, fonal – ki biztosítja.)

1914

Legközelebb azonban csak négy év múlva jelentkezett az új festőtanár, a Photo klub nagytermében oktató Szentmiklóssy Zoltán. Ezúttal is előbb a művész saját alkotásait és személyiségét dicsérte a szerző. Csöndes, visszahúzódó embernek tartja, aki „néhány hónap alatt egészen szombathelyi lett [olyan, aki kiesik] minden irány iskolájából éppen ezért alkalmas a tanításra, mert modorosság mentes, tiszta hangulatú festményei kitűnően fegyelmezett ecsetre és melegen érző művészlélekre vallanak [...] szelíd lélek békéje ömlik el minden alkotásán.”⁹⁷ Portréfestőnek is kitűnő, már több szombathelyi családban készített portrékat. Iskoláját főleg ambiciózus diáklányok és elsősorban hölgyek keresik föl. Köztük Köhler Irénke, Madotto Helén, Takács Bözsi, Volnhoffer Ilus és egy fiatalember is, Stirling Pisti.⁹⁸

88 Uo.

89 Uo.

90 Festőiskola Szombathelyen. = Vvm., 1910. márc. 2. 2. p.

91 Uo. A megjelenés idejét nem közli a lap.

92 A Hautelisse festészeti kiállítás a kultúrházban. = Vvm., 1911. máj. 18. 5. p.

93 A tájékoztatás hibás, mert nem festészeti, hanem a gobelinkészítésnek egyik válfaja. „Általában gyapjúfonalból, ritkábban selyem- vagy fémszállal együtt szőtt képes szőnyeg. Készülhet fekvő (blasse lisse) és álló (haute lisse) szövőszéken.” <https://hu.wikipedia.org/wiki/Gobelin> (Megkintve: 2021. november 10.)

94 A Hautelisse festészeti kiállítás a kultúrházban. = Vvm., 1911. máj. 18. 5. p.

95 Hirdetés. = Vvm., 1911. máj. 31. 5. p.

96 Híradás. = Vvm., 1911. jún. 15. 5. p.

97 (ta): A szombathelyi művészkolónia. Szentmiklóssy mester és tanítványai. = SZÚ, 1914. ápr. 26. 5. p.

98 Uo.

1917

1917 nyarán Pogány Aladár elemi iskolai rajztanár hirdetett tanfolyamot június 15-ei kezdéssel, felnőtteknek. Helyszíne az Erzsébet-laki saját műterme.⁹⁹

1919

1919 januárjában ismét művészetet oktatók jelentkeztek: a müncheni Kornberger Zelma és Grete. A programban jelzett három hónapos tanulás alatt kelmefestés, valamint mindenfajta fa- és textilművészeti tárgy előállítását kívánták megtanítani a jelentkezőket az Erzsébet királyné utcai László-ház második emeleti műtermében.¹⁰⁰ Az indulást február elejére hirdették, az elindulásról – hamarosan a Tanácsköztársaság eseményei miatt is – azonban később, a hírek között már nem olvasható tudósítás.

ISMERETTERJESZTÉS

A város képzőművészeti kultúrájának megalapozása a művészeti ág törvényszerűségeinek legalább elemi ismereteit igényli. (Ezt a célt is szolgálták/szolgálhatták a festőiskolák.)

E törekvésnek legfőbb szószólója Végh Gyula volt, aki szerint erre elsősorban a múzeumi képtár van hivatva Szombathelyen, és Vasvármegyében is ápolni és [ezáltal is] fejleszteni a nemzeti kultúrát.¹⁰¹

A képkultúra megalapozásához Végh fontosnak tartotta az alkalmi tárlatok mellett állandó kiállítások rendezését is, mert

az alkalmiak csak felületesen képes befo-lyásolni az ízlést. Az állandó kiállításra azért lenne szükség, hogy egy-egy képhez többször is visszatérve alaposan tanulmányozhassák és összehasonlíthassák azokat a nézők. Hiszen a színek és formák harmóniáját is tanulmányozhatják.¹⁰²

A napi sajtó kiállítás-méltatásai között ugyanis kevés olyan írás akad, amely a mai értelemben vett műkritika kívánalmainak megfelel. Néhány ilyen ismertető írás azonban némi eligazítást ad. Kaffehr Béla, Szép Lajos, Radnai Gyula méltatásai sorolhatók ide. A többi – e témával foglalkozó írás – zöme valójában vásárlásra ösztökélő reklám, hiszen az leggyakrabban nem több mint a kiállított alkotásokat dicsérő jelzőkkel bemutatni. A vásárlást szolgálták azok a híradások is, amelyek a közvélemény szemében mértékadó személyiségek – Esső Ernő, Brenner Tóbiás, Weiss András és mások – képvásárlását ismertették.

A szombathelyi képzőművészeti klasszikus ismeretterjesztés Végh Gyula 1908-tól kezdődő szerepvállalásával kezdődött, és sajnálatosan rövid ideig tartott. Végh nem írt műkritikát, de – egy-egy alkalommal – ha szükségesnek tartotta, megszólalt az újságban is. Ezek a megjegyzései is már egyértelműen az ismeretterjesztést szolgálták. Például egyik alkalommal a kultúresemény fogalmát értelmezte.¹⁰³ Még korábban, 1910-ben válaszol a múzeumi programot bíráló „Uri kultúra” című írására.¹⁰⁴ Végh értelmezés: „Én csak egy kultúrát ismerek, azt, mely szó ma elfogadott értelemben több az általános iskolázottságnál, egyoldalú műveltségénél, több a felületes

99 Rajztanfolyam Szombathelyen. = Vvm., 1917. jún. 3. 6. p.

100 Iparművészet. = Vvm., 1919. jan. 30. 4. p.

101 Végh Gyula: A szombathelyi képtár. = Vvm., 1908. okt. 4. 1. p.

102 Végh Gyula: A szombathelyi képtár. = Vvm., 1908. okt. 4. 2. p.

103 Új: A művészet terjesztése. = Vvm., 1911. jan. 29. 15. p.

104 Uri kultúra. = Vvm., 1910. nov. 13. 1. és 4. p. A 2. és 3. oldal számozása kimaradt. (GJ)

máznál és független az öltözéktől, uraskodástól, de úrrá teszi azt aki benne él [...] Ennek a magasabb fokú, sokoldalú műveltségnek a gondozását tűzte ki a Kultúregyesület [...] Igaz, hogy a kultúra elnyerése, sok előtanulmányt, fáradságot igényel csakis ott lehet természetes életet ahol a mindennapi egzisztenciában gyökerezik.¹⁰⁵

A képtárigazgatói tisztról való lemondása ellenére sem zárkózott el a segítségtől. Ennek legfőbb megnyilvánulása az 1912. évi műtörténeti kiállítás rendezői teendőinek támogatása.

1911-ben pedig művészettörténeti előadás-sorozatot vállalt a kultúrházban. A márciusban tartott első előadása – amelynek hallgatói elsősorban a vármegyei értelmiségiek – ugyancsak a művészet fogalmának értelmezésével kezdődött. Ezt érintette már 1910-ben a múzeum programjának bírálatára adott válaszában.

Az előadását ismertető írás Végh Gyulát idézi: Két vélemény alakult ki a művészetről: „A művészet közkinccs, a legmesszemenőbb demokrácia. A művészet a legartisztikusabb fogalom, a kiváltságosok legkorlátlanabb uralma. A tudósító az előadásából azt érzekelte, hogy Végh nézete az artisztikum körébe tartozik. Majd részletezte az előadást, amelynek középpontjában Dürer művészete állt.¹⁰⁶ Az előadás írásban is megjelent.¹⁰⁷

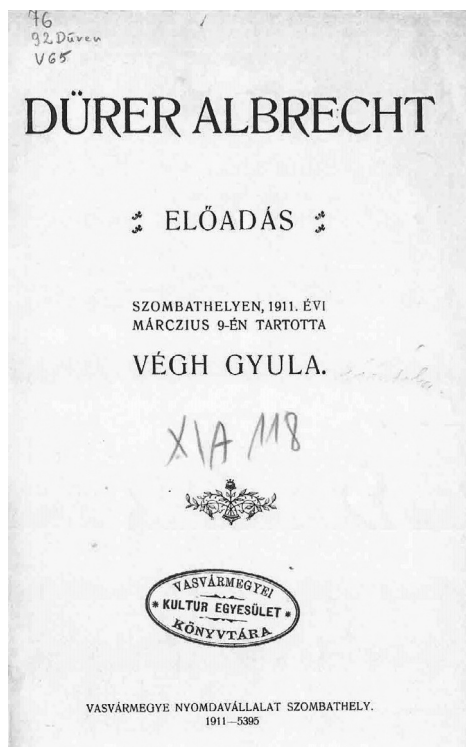
A következő – áprilisi – előadásának témája az ízlésfejlesztés jelentősége. Ennek is fontos eleme az ismeretterjesztés, „amely nemcsak érdeklődést kelt a művészetek iránt, hanem irányít, vezet, tanít, ízlést nevel”.¹⁰⁸ A szerző szerint előadása értékét

105 Végh Gyula: „Úri kultúra”. = Vvm, 1910. 1910. nov. 17. 1. p.

106 Végh Gyula a művészetről. Előadás a kultúrházban. = Vvm., 1911. márc. 10. 3–4. p.

107 Végh Gyula: Dürer Albrecht. Előadás Szombathelyen, 1911. márczius 9-én tartotta Végh Gyula. Szombathely, 1911. 18 p.

108 Művészeti zsurok. = Vvm., 1911. ápr. 7. 1. p.

Végh Gyula Dürer előadásának nyomtatott változata. Belső címloldal
(A Berzsényi Dániel Könyvtár tulajdona)

nagyban emeli, hogy ismertetéseit olyan „finomsággal fogja át az általános művészeti elvek tanítása, amely szinte észrevétlenül adja az utasításokat, hogy mit szemléljünk a képen, miket keressünk, és mit hogyan szemléljünk”.¹⁰⁹ Fontosnak tartja hangsúlyozni a megtanulható ismereteket, a művészet iránti általános érdeklődést, a műízlés kialakulását, az ítéloképesség fejlődését, azokat a tényezőket, amely elősegíti az igazi műpártolást, a művészetek iránti áldozatkészséget is.¹¹⁰

109 Uo.

110 Uo.

Végh Gyula előadás-sorozata május 24-én folytatódott a holland művészet ismertetésével. A kiállításon Balla Ede, a budapesti művészet iskola jeles tanárának képmásolatait is láthatta illusztrációként az érdeklődő közönség. A képeket május 29-ig a múzeumi könyvtárszobában lehetett megtekinteni.¹¹¹ Előadása nemcsak a holland festészet remekműveiről adott áttekintést, hanem az előadót is ismét értékeli, amelynek hatására „A közönség nemcsak megismeri, hanem megszereti a művészetet és ez olyan eredmény, ami keveseknek adott meg azok közül, akik élőszóval terjesztik a művészet kultuszát.”¹¹² Az előadás-sorozat folytatásáról nincs híradás a vármegyei sajtóban. Lehetséges, hogy megkezdtek az 1912. évi műtörténeti kiállítás előkészületeit, amelyben Végh Gyula meghatározó szerepet vállalt.

Utószó

A város képzőművészeti életének – a zenei, az irodalmi, ismeretterjesztői programok – megszervezéséhez hasonló személyiség ismereteim szerint nem akadt a század első két évtizedében. Kaffehr Béla, a történeti képtár kezdeményezője, az első programok szervezője 1907. április 30-án 52 éves korában meghalt.¹¹³ A feladatot tovább vivő Verebi Végh Gyula csak két-három évig vállalta az irányítást, 1917-ben pedig az Iparművészeti Múzeum igazgatója lett, így a munkája is a fővárosba hívta. Nemcsak szervező, de tekintélyes festő sem élt

ebben az időben a városban. Az 1903-ban tervezett Képzőművészeti Társulat megalkotása kudarcba fulladt.¹¹⁴ Igaz, ekkor már néhány, később országosan is ismert fiatal képzőművész jelentkezett: a szobrász Rumi Rajki István és Esső Erzsébet, a festő Egyed Kálmán, Czencz János, Knebel Riza, de közülük csak Knebel Riza maradt Szombathelyen. Az idősebb generációt képviselő rajztanár, Vass Béla, továbbá Fábíán Gyula, Pogány Aladár is részese volt a képzőművészeti élet formálásának is, de valójában csak az 1919-ben újjáalakult Kultur-Egyesületben¹¹⁵ bontakozott ki.¹¹⁶ Az 1910-es évtized fordulóján megkezdődött aktivitást a háború megakasztotta.

Melléklet

A dolgozatban (mindkét részben) szereplő művészek névsora

Allegri, Antonio 1489–1530
 B. Kreutz M.?
 Bachmann Károly 1874–1920
 Badics Ottó ld. Baditz Ottó 1849–1936
 Bálint Árpád 1870–1914
 Balló Ede 1859–1936
 Barabás Miklós 1810–1898
 Batthyány Gyula 1887–1959
 Bednár János 1886–1932
 Béli Vörös Ernő 1882–1922
 Benczúr Béla 1877–1941
 Benczúr Gyula 1844–1920

111 Végh Gyula előadása. = Vvm., 1911. máj. 21. 8. p.

112 A hollandi festőművészet. Végh Gyula előadása a kulturházban. = Vvm., 1911. május 25 4. p.

113 J. G.: Kaffehr Béla meghalt. = SZFÚ, 1907. máj. 1. 2. p. Kaffehr Béla április 30-án a városi közgyűlésen lett hirtelen rosszul, de a jelenlévő orvosok sem tudták megmenteni.

114 Gál József: A szombathelyi képzőművészeti élet kezdetei, 1899–1919. 1. rész. = Vasi Szemle, 2022. 4. sz. 453–454. p.

115 A Vasvármegyei Kultur-Egyesület nevének írása a lapokban többféle változatban – egyesület, egylet, nagy vagy kis kezdőbetűvel, kötőjellel, kötőjel nélkül – szerepel.

116 A Kultur-Egyesület ülése. = Vvm., 1919. szept. 12. 1. p.; A Kultur-Egyesület nagygyűlése. = Vvm, 1919. szept. 19. 2. p.

- Benes Pál 1867–1932
 Beregi Sándor 1876– 1943
 Berkes Antal 1874–1938
 Berki Jenő?
 Bihary Sándor 1855–1906
 Boemm Ritta 1868–1948
 Bosznay István 1868–1948
 Bozzay Ödön 1870–?
 Bruck Lajos 1846–1910
 Bruck Miksa 1863–1920
 Buchard Bélaváry István 1864–1933
 Canaletto, Antonio 1697–1768
 Czencz János 1885–1960
 Czirjék József 1875–1943
 Csapó Jenő 1873–1954
 Deák Ébner Lajos 1850–1934
 Déry Béla 1868–1932
 Dittrich Adolf 1875–1945
 Dudics Andor 1866–1944
 Dürer, Albert 1471–1528
 E. Karinthy Ada, ld Karinthy Ada, E.
 Éder Gyula 1875–1945
 Edvi Illés Aladár 1858–1927
 Egyed Kálmán 1887–?
 Erdei Viktor 1879–1945
 Erdődy Gyuláné Széchenyi Emilia
 1866–1928
 Erdőssy Béla 1871–1928
 Esső Bözse 1883–1954
 Fábrián Gyula 1884–1955
 Faragó Márton 1880–1947
 Farkasfalvi Péter?
 Fejér Sándor 1876– 915
 Fejérváry Erzsébet 1887–1980
 Ferenczy Károly 1862–1917
 Ferenczy Valér 1885–1954
 Feszty Árpád 1856–1914
 Gay Frigyes 1864–1953
 Gillemot Ödön 1869–1912
 Glatzer Gyula Ármin 1886–1927
 Glatz Oszkár 1872–1958
 Gothard István 1869–1948
 Görög Ferenc?
 Greisinger Ottó
 Greisinger Ottóné Kerecsényi Ilona
 1861–1935
 Háry Gyula 1864–1941
 Herrer Cézár 1868–1919
 Heyer Artúr 1872–1931
 Hollós Holczér Károly 1873–1967
 Homorai Béla?
 Horváth Handel Elemér 1881–1911
 Illencz Lipót 1882–1950
 Innocent Ferenc 1859–1934
 Istók János 1873–1912
 Istvánffy Gabriella, Rainerné 1875–1969
 Iványi-Grünwald Béla 1867–1940
 Jámbor Lajos 1884–1954
 Juszó Béla 1877–1969
 K. Spányi Béla 1852–1914
 Kádár Béla 1887–1956
 Kaliczka Erzsébet 1876–1943
 Kalmár Elza 1876–1956
 Kardos Gyula 1857– 908
 Karinthy Ada, E. 1880–1955
 Karinthy Elza 1878–1930
 Karlovsky Bertalan 1858–1938
 Kasznár Ring Jenő 1875–1931
 Katona Nándor 1864–1932
 Kelety Gusztáv 1834–1902
 Keményffy Jenő 1875–1920
 Kernstock Károly 1873–1940
 Kézdi-Kovács László 1864–1942
 Kiss Zoltán 1867–1924
 Knébel Ferenc 1835–1910
 Knébel Riza 1889–1963
 Knopp Imre 1867–1945
 Konek Ida 1856–1942
 Koszkol Jenő 1868–1935
 Koszta Emil?
 Kovács Mihály 1819–1892
 Körmenid Frim Ervin 1885–1939
 László Fülöp 1869–1937
 Liezen-Mayer Sándor 1839–1898
 Ligeti Antal 1823–1890
 Lotz Károly 1833–1904
 Magyar Mannheimer Gusztáv 1859–1937
 Mányai József 1875–1952

- Máriássy Matykó Sándor 1872?
 Markó Ernő 1868–1945
 Markó Károly 1793–1860
 Mayer Sándor 1882–1966
 Mayer Benőné?
 Mednyánszky László 1852–1919
 Mendlik Oszkár 1871–1942
 Merrell Géza?
 Miklós Gyula?
 Miklóssy Mutscheinbauer Ödön 1884–1942
 Molnár Z. János 1880–1960
 Munkácsy Mihály 1844–1900
 Murillo, Bartolomeo 1618–1682
 Nádler Róbert 1858–1838
 Nagy Vilmos 1874–1953
 Náray Aurél 1883–1948
 Németh Béla Bertalan 1872–1934
 Németh Gyula 1892–1959
 Neogrády Antal ay Tihamér 1859–1922
 Nyilassy Sándor 1873–1934
 Olgay Viktor 1870–1929
 Orbán Dezső 1884–
 Ott Zoltán 1881–1953
 Pállik Béla 1845–1908
 Pállya Celesztin 1864–1948
 Pap Emil 1884–1955
 Pataky József 1857–1922
 Pentelei Molnár János 1878–1924
 Perlott Csaba Vilmos 1880–1955
 Peske Géza 1859–1934
 Poll Hugó 1867–1931
 Pörge Gergely 1858–1930
 Raffello, Sansio 1483–1520
 Rembrandt von Rijn 1606–1669
 Réti István 1872–1945
 Roskovics Ignác 1854–1915
 Rubens, Peter Paul 1577–1640
 Rubovics Márk 1867–1947
 Rudnay Gyula 1887–1957
- Rumi Rajki István 1881–1941
 Sass Brunner Ferenc 1882–1963
 Seemanné Vörös Erzsébet 1864–1940
 Siligai Ferenc 1873–1924
 Skuteczky Dénes 1850–1921
 Solymossy?
 Stein János Gábor 1874–1944
 Szegedy Béla?
 Székely Bertalan 1835–1910
 Szenes Fülöp 1863–1944
 Szentmiklóssy Zoltán 1878–1917
 Szepesi Kuszka Jenő 1885–1948
 Szikszay Ferenc 1870–1908
 Szinnyey Merse Pál 1845–1920
 Szontágh Pál 1873–1930
 Telepy Károly 1828–1906
 Terplán?
 Tibor Ernő 1885–1945
 Tolnay Ákos 1861–1942
 Tóth István 1861–1934
 Tölgyessy Artúr 1853–1920
 Török Jenő 1880–1957
 Tull Ödön 1870–1911
 Újváry Ignác 1860–1927
 Vágó Pál 1853–1928
 Vajda Zsigmond 1860–1930
 Vass Béla 1872–1934
 id. Vastagh György 1834–1922
 ifj. Vastagh György 1868–1946
 Verebi Végh Gyula 1870–1951
 Velazquez, Rodriguez 1599–1660
 Veronese, Paolo 1528–1588
 Wolf Károly 1869–1946
 Zorkóczy Gyula 1873–1932
 Zeller Mihály 1859–1921
 Zemplényi Tivadar 1864–1912
 Zichy Mihály 1827–1906
 Zord Arnold 1887–1957

Köszönet Mayer Lászlónak (levéltáros), Tóth Kálmánnak, Mészáros Irénnek, Simon Évának (Savaria Megyei Hatóköri Városi Múzeum), Prejczér Paulának (főiskolai adjunktus), Spiegler-Kutasi Nikolettának (Berzsenyi Dániel Könyvtár), Heckmann-Kiss Ágnesnek (Szombathelyi Képtár) a dolgozat megírásához nyújtott segítségét.

Az újságcikkek a kiállító művészek nevét többször csak vezetéknévükön jelölik.

(A ma már közismertek – például Zichy, Munkácsy, Benczúr, Lotz – azonosítása egyszerű.) A felsoroltak közül azonban sokan ma már ismeretlenek, vagy csak szűk körben ismertek. A gyakori vezetéknévűeknek – Németh, Kiss – a lapok híradásai nem mindig közölték a keresztnévét, másokét „elírták”, így a mellékletben megadott keresztnév vagy személynév is esetleg téves lehet.

G. J.